

הפרופ' לחינוך שהעדיף את המורה על המחשב

גבריאל (גבי) סלומון (1938-2016), חתן פרס ישראל בחינוך, תלה תקוות גדולות במהפכת המיחשוב, אבל בסוף הבין שאין תחליף למחנכת גברת שפירא מכיתה ח'. את תקוותיו לחינוך לשלום, מנגד, לא זנח עד יומו האחרון

עופר אדרת 14.01.2016 18:05

במאמר שפירסם חתן פרס ישראל לחינוך, פרופ' גבי סלומון, ב"הארץ" ב-2007, הוא קרא למערכת החינוך ללמד על "הנכבה" בבתי הספר היהודים בישראל. "ההתעלמות מנקודת הראות הערבית, מהסיפור שציבור זה מספר על עצמו ועל גורלו, מגבירה את האיבה ואת תחושת הניכור שלו. ככל שגוברת ההתעלמות, כך גוברות תחושות הניכור והאיבה", כתב.

"יש לקוות שלימוד של מושג הנכבה ומשמעותו לציבור הערבי יכלל גם בספרי לימוד ליהודים. שהרי אין עוררין על כך שמלחמת העצמאות היא אכן "נכבה" לגבי הערבים. התעלמות מעובדה זו משמעה זלזול מוחלט בחוויה המעצבת ביותר של הציבור הערבי", הוסיף.

"הכרה בנרטיב הערבי עשויה להביא לשיפור מערכת היחסים העוינת בין הציבור היהודי לערבי. הכרה בכך שהיהודים מתחילים להכיר בסבלו של העם הפלסטיני, יהיו סיבותיו אשר יהיו, היא תנאי הכרחי, אם גם לא מספיק, ליצירת תשתית של קיום משותף", סיכם.

סלומון הפך את החינוך לשלום לאחד מהדגלים אותם נשא כאיש חינוך. ב-1999 הוא ייסד וניהל באוניברסיטת חיפה את המרכז לחקר החינוך לשלום. עד 2015 היה יו"ר בעמותת "סיכוי", שפועלת לקידום שוויון בין האזרחים היהודים והערבים של ישראל.

את החינוך לשלום הסביר כניסיון להכיר בנרטיב של הצד האחר ובלגיטימיות העקרונית שלו, גם אם לא להסכים עמו. לכך הוסיף את ההכרה של כל צד בתרומתו-שלו לקונפליקט. "אנחנו, לדוגמה, נכיר בעובדה שגירשנו את תושבי הארץ הזאת ויצרנו את בעיית הפליטים, והם יכירו בסירובם לקבל את הצעות החלוקה", הסביר. רכיב נוסף הוא האמפתיה - היכולת לחוש את סבלו של הצד האחר ואף להביע עמדות חיוביות ביחס אליו.

סלומון נולד בתל אביב ב-1938 לאב שעלה מגרמניה ואם שעלתה מריגה בלטביה. בגיל 16 הדריך 200 חניכים ב"תנועה המאוחדת" ובהמשך עסק בהדרכה גם בשירותו הצבאי בנח"ל, אז היה חבר קיבוץ בנחל עוז.

ב-1959, כשהיה בן 21, הקים וניהל בית ספר ערב לנערים עובדים במעלות, שלא סיימו בית ספר יסודי. "זהו אחד הפרקים בחיי שאני הכי גאה בהם. עיירת עולים שכוחת אל, שקועה בבוץ ובחשכה, בלי כבישים ובלי חשמל. לאחר זמן הביאו חשמל לסניף המפלגה, ל"חברינו". גנבתי משם חשמל לבית הספר. רצו להעמיד אותי לדין", סיפר לימים.

גם ב-1973, אחרי שירותו במלחמת יום כיפור, רתם את האידיאלים החינוכיים שלו לעבודה מעשית, כשפיתח מערך שירות פסיכולוגי ביחידות הסדירות. "הגענו לאוגדה 143 בפיקודו של אריק שרון ביום שני, השלישי למלחמה. קראנו לעצמנו "החוליה הפסיכולוגית" וזכינו בשיתוף פעולה מלא של אריק שרון וכל הצוות שלו", סיפר ל"הארץ" עמיתו, פרופ' אמנון כספי. "תפקדנו כפסיכולוגים, יועצים

ארגוניים, מעודדים, מנטורים, נהגי אמבולנס [צוידנו בפולקסווגן דאבל קבינה כתום שהיה כלי הרכב המפורסם ביותר ב"ארץ גושן" ובמטה האוגדה] ומובילי הרוגים. עבדנו תוך תנועה במרחבי השליטה של האוגדה כשאנו משוחחים עם מפקדים בכל הרמות, מבצעים סקרי מורל ומייעצים למפקדים כיצד לנהוג בחיילים ולמפקדים הבכירים - במפקדים שתחת פיקודם", הוסיף.

ב-1960 החל ללמוד חינוך באוניברסיטה העברית בירושלים, שם גם השלים תואר שני בחינוך ובפסיכולוגיה. את הדוקטורט כתב בפסיכולוגיה חינוכית ובתקשורת באוניברסיטת סטנפורד. אחרי שובו לארץ, ב-1969, השתלב באוניברסיטה העברית כמרצה בבית הספר לחינוך וכראש התכנית בפסיכולוגיה חינוכית.

ב-1984 עבר לאוניברסיטת תל אביב, שם החל לעסוק בשילוב המחשבים בחינוך, מונה לראש המגמה למחשבים וחינוך, והפך לבר-סמכא ארצי בנושא. "עברתי בהדרגה לעיצובן של סביבות לימוד שלמות עתירות טכנולוגיה המבוססות על פילוסופיה חינוכית קונסטרוקטיבית", אמר. בתחילת שנות ה-90, אחרי שובו מכמה שנים באוניברסיטת אריזונה, תיכנן ויישם את פרויקט סל"ע, שנועד ליצור סביבה לימודית חדשה, שבמרכזה "הסטת מרכז הכובד מלמידת שינון לשליטה במיומנויות כלליות של למידה וחשיבה", כפי שהסביר. את עיסוקו בתחום המשיך מ-1992 באוניברסיטת חיפה, שם נבחר לדיקן הפקולטה לחינוך.

בשנות ה-80 וה-90 היה ממבשריה הבולטים של מהפכת המיחשוב במערכת החינוך בישראל. ב-1986 עמד בראש ועדה לאומית מטעם שר החינוך לבירור תפקידי המחשב בחינוך בארץ. "המחשב צריך להימצא במקום בו לומדים תנ"ך, היסטוריה וביולוגיה. יש צורך ליצור אינטרקציה בין לימוד כל אחד מהמקצועות האלה ובין המחשב", אמר ל"הארץ" ב-1991. "המחשב עושה פעולות שאין צורך שהתלמיד יעשה, והתלמיד מתפנה לעסוק בפעילות אינטלקטואלית גבוהה לאין שיעור, מזו שהיה עושה אם צריך היה לבצע גם את עבודת המחשב", הוסיף. סלומון דיבר אז בהתלהבות על "מציאות חדשה של למידה" והסביר: "המורה הופכת למעין פרפר העובר מפרח לפרח, ומנצחת על תזמורת. תפקידה משתנה לבלי הכר. לכאורה הוכנס רק מחשב לכיתה, אך למעשה עולם שלם משתנה".

20 שנה מאוחר יותר תיקן את התחזית האופטימית. ב-2010 אמר ל"הארץ" כי "אחרי ניסיון של למעלה מ-30 שנים של מחשוב בארץ ובעולם", גילו מחקרים כי הקשר בין הישגים לימודיים למיחשוב הוא אפסי או אף שלילי.

את הסיבות לכך תלה בפער בין הטכנולוגיה של המאה ה-21, שמגולמת במחשב, לבין מערכת החינוך, שעדיין עובדת במתכונת של המאה ה-19, שמטרתה שינון חומרי לימודי ו"הקאתו" במבחנים. "המורים לא משתמשים במחשב כמשהו שיכול לפתח דרכי הוראה ולמידה חדשות, אלא כעוד אמצעי העומד לרשותם. זה פשוט מחטיא את המטרה", אמר.

בשנים האחרונות הוא הכיר בחשיבותם של התפקידים המסורתיים שיועדו לבית הספר. "הפונקציה השמרטפית של בית הספר - בית הספר כ'בייביסיטר' - שנוטים לזלזל בה, חשובה מאוד לחברה. וגם הפונקציה החברתית - תלמידים באים לבית הספר כדי להיות עם החברים, לא בשביל הגיאומטריה. בית הספר הוא גורם מכריע בתהליך החברות של צעירים. אי אפשר להמירו באינטרנט", אמר ב-2008 בראיון ל"הד החינוך".

ניסיונו רב השנים שיכנע אותו כי גם המחשב המשוכלל ביותר לא יוכל להחליף את המורה בשר ודם. "כדי שמידע יהפוך לידע צריכים להתקיים כמה תנאים. החשוב בהם הוא מגע אישי ואנושי, פנים אל פנים. כבר ידוע שמידע חדש, מאיים ומורכב, מחייב מגע אישי ואנושי כדי שיובן ויהפוך לידע. גברת שפירא, מורה בכיתה ח', היא לעתים קרובות אפקטיבית הרבה יותר מלמידה מרחוק או מתוכנה

מתוככמת שהושקע בהן הון", אמר.
את התפקיד החשוב ביותר בחינוך הילדים ייעד סלומון להורים – עוד לפני המורים. "הגורם הקובע בחינוך הוא ההקשר התרבותי-חברתי-כלכלי שממנו ילדים מגיעים לבית הספר. את הפערים שהקשרים אלה יוצרים אי-אפשר למחוק במחי יד של הוראה פורמלית. ואת זה אומר מישהו שהשקיע את כל כוחו בפיתוח אמצעי הוראה חדשים", אמר.
סלומון היה נשוי שלוש פעמים והותיר אישה, בנות ונכדים.